

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับสิ่งแวดล้อม *

.....

" พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นที่รักและเทิดทูนอยู่เหนือเกล้าของมหาชนชาวสยาม
ซึ่งครั้งหนึ่งเมื่อไม่นานมานี้ทรงพระประชวรหนัก กำลังทรงทำอะไรอยู่ที่นี้
ณ บัดนี้ เพื่อใคร และทำไม..... " ¹

นี่คือความรู้สึกห่วงใยอันลึกซึ้งที่พสกนิกรมีต่อ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
ผู้ทรงเสียสละและทุ่มเทอุทิศพระองค์เพื่อความผาสุกของประชาชนชาวไทย
พระองค์ผู้ทรงเป็นกำลังของแผ่นดิน เป็นปัญญาของแผ่นดิน
และทรงเป็นมิ่งขวัญของชาวไทยทั้งแผ่นดิน

 " ท่ามกลางเปลวแดดแผดเปรี้ยง
 บนแผ่นดินผืนใหญ่ที่แดกระแวงและร้อนระอุ
 ท่ามกลางหุบเหว แนวไพรอันทुरกันดาร
 ซึ่งน้อยครั้งนักที่จะมีผู้ย่างกรายไปเยี่ยมเยือน
 ท่ามกลางความเปียกชื้นของป่าดงดิบ
 ซึ่งอุดมด้วยปลิงทาบกและแมลงกัดต่อย
 ท่ามกลางฝน
 ท่ามกลางฝุ่น
 และท่ามกลางความมืดในยามค่ำคืน
 พระเจ้าแผ่นดิน ผู้ยิ่งใหญ่พระองค์นี้
 ประทับอยู่ท่ามกลางพสกนิกรผู้ยากไร้ของพระองค์" ²

นานนับ 50 ปีมาแล้ว ที่ปวงชนชาวไทยมีความชื่นดาและสนใจ
กับพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชดังกล่าว
ในระยะแรก เสด็จพระราชดำเนินเยือนชนบท
ด้วยความสนพระราชหฤทัยในทุกข์สุขของประชาชน

* บทความนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากคุณหญิง กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจในการปรับปรุงและจัดแปลภาษา

ทรงมีพระอุตสาหะเสด็จเยี่ยมประชาชนอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในถิ่นทุรกันดารห่างไกล ทำให้พระองค์ทรงมีความผูกพันและทรงหยั่งรู้ในปัญหาต่าง ๆ อย่างลุ่มลึก ความรักความเมตตาที่ทรงมีต่อพสกนิกรเป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจของปวงชนชาวไทยมาช้านาน และความจงรักภักดีที่ประชาชนมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเขา ก็เป็นที่ประจักษ์แก่พระองค์เสมอมา

..... ไม่มีผู้ใดเกณฑ์ใครมาที่นี่
และไม่มีผู้ใดถูกใครเกณฑ์ให้มาที่นี่
ไม่มีใครนำพาใคร
แต่ความรักความเทิดทูนและความศรัทธาอย่างบริสุทธิ์ใจ
"นำพา" พวกเขามาประชุมพร้อมเพรียงกันทุกวันนี้
เพียงเพื่อในชีวิตหนึ่งจะได้มีโอกาสกราบลงแทบพระบาท
เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตน....." ³

ทำให้นึกถึงคำพูดที่ว่า "พระเจ้าอยู่หัว โปรดอย่าทิ้งประชาชน"

ซึ่งต่อมาได้ทราบว่า คือที่มาของพระบรมราชปณิธานของพระองค์

"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม"

"ถ้าประชาชนไม่ทิ้งข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะทิ้งท่านได้อย่างไร"

นี่คือความผูกพันที่แน่นแฟ้นระหว่างพระมหากษัตริย์พระองค์นี้กับประชาชน ความจงรักภักดีที่ประชาชนสนองตอบพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ กอปรกับความทุกข์ยากที่ประชาชนเผชิญอยู่เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเล็งเห็น และด้วยพระราชปณิธานอันแน่วแน่ทำให้ทรงมีพระราชดำริที่จะช่วยเหลือประชาชนอยู่เสมอ พระองค์จึงทรงทุ่มเทพระวรกายและพระสติปัญญาทรงงานอย่างหนักเพื่อประชาชน เพื่อทรงช่วยคลี่คลายปัญหาแก่ประชาชนด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ด้วยพระปรีชาสามารถในการมองการณ์ไกลและการแก้ปัญหาอย่างลึกซึ้ง พระองค์ทรงบำเหน็จพสกนิกรชาวไทยอยู่เสมอว่า

"ก่อนจะมีความเชื่อใด ๆ จะต้องศึกษาให้รู้จริง
วิเคราะห์ด้วยความมีสติ ปัญญาจะได้อยู่กับตัวเสมอ
มิฉะนั้นแล้วเราก็จะมีแต่ปัญหาโดยไม่รู้ว่าประโยชน์จริง ๆ
ของบ้านเมืองอยู่ที่ไหน" 4

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาในสังคมเกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม นาถ่ม ดินเสื่อมสภาพ การเกษตรที่ไม่ได้ผล ฯลฯ
ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์กับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างมาก
การเริ่มค้นหาสาเหตุของปัญหาจึงนำไปสู่การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม
ปัญหาดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ
ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย
ทรัพยากรธรรมชาติจึงเสื่อมโทรมและหมดไปอย่างรวดเร็ว
พระองค์จึงทรงมุ่งให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว
เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ 5
ดังนั้น การที่ทรงช่วยเหลือประชาชนโดยแก้ที่สาเหตุ
จึงนำไปสู่การแก้ปัญหาและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่ ป่า น้ำและดิน
เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขทั่วหน้า

ป่า

ป่าไม้มีประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและเป็นต้นน้ำลำธาร
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระวิริยะอุตสาหะฟื้นฟูสภาพป่า
ในลักษณะการทำเกษตรกรรมรูปแบบต่าง ๆ
ควบคู่กับการปลูก ปรับปรุง และดูแลรักษาป่าไม้ 6
โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า มีดังนี้

1. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
มีพื้นที่ 8,500 ไร่ เป็นต้นน้ำลำธารที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมถูกทำลาย
พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่า

โดยการศึกษา ทดลอง วิจัย เพื่อหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม
แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการฟื้นฟูป่ามี 4 ลักษณะ คือ

1. การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทาน
2. การป้องกันการบุกรุกทำลายป่า
3. การป้องกันไฟป่า โดยการสร้างฝายต้นน้ำลำธาร ก่อสร้างเหมืองแม้ว
เพื่อกระจายน้ำเป็นแนวทั่วพื้นที่ ทำให้เกิดป่าเปียกเพื่อเป็นแนวป้องกันไฟป่า
4. การปลูกเสริมบำรุงป่า โดยใช้พันธุ์ไม้ที่ไม่ผลัดใบและมีเมล็ด
เมล็ดพันธุ์เหล่านี้สามารถงอกได้ตามธรรมชาติ

แนวพระราชดำริดังกล่าวนำไปสู่การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก

เป็นการเสริมสร้างและฟื้นฟูระบบนิเวศน์ที่เหมาะสมกับป่านั้น ๆ

พร้อมกับการป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า

ศูนย์การศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จึงเป็นตัวอย่างและต้นแบบของการปลูกป่า

ที่สามารถนำไปขยายผลสู่พื้นที่ต้นน้ำลำธารแหล่งอื่น

และการฟื้นฟูสภาพป่าให้คงอยู่ตลอดไปได้เป็นอย่างดี ⁷

2. โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้ม ตำบลเขาชะงุ้ม

อำเภอโพธาราม ราชบุรี

คือแนวพระราชดำริในการฟื้นฟูสภาพป่าโดยวิธีธรรมชาติ ไม่ต้องปลูกป่า

แต่เป็นการสร้างความชุ่มชื้นโดยการอนุรักษ์ดินและน้ำโดยวิธีปลูกหญ้าแฝก

3. โครงการปลูกป่าชั้พัฒนา-แม่ฟ้าหลวง

เป็นโครงการพระราชทานพื้นที่ป่าไม้ให้แก่ประชาชน

โดยการส่งเสริมการปลูกป่า ไม้ผลและไม่ยืนต้น

ตลอดจนหญ้าแฝกในพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายและแห้งแล้ง

เพื่อประโยชน์ของราษฎรได้ใช้สอย เช่น ป่าชั้พัฒนาแม่ฟ้าหลวง

โครงการชั้พัฒนาดอยตุง จังหวัดเชียงราย พื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่

ตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน ประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ 4,795 ไร่

และบริเวณพื้นที่โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่

บ้านบึงหล่ม ตำบลคลองน้ำไหล อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร พื้นที่ 4,000 ไร่

เพื่อฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์วิทยาให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์⁸

ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและดินจะเกิดไม่ได้หากป่าเสื่อมโทรม

การที่พระราชทานพระราชดำริให้อนุรักษ์ป่า
จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งปวง
หลังจากนั้น องค์กร หน่วยงาน มูลนิธิต่าง ๆ ล้วนมีความสนใจและร่วมมือกันปลูกป่าเพิ่มขึ้น
นับว่าเป็นการสร้างความตระหนักในคุณค่าของป่าแก่สังคมในวงกว้างอย่างได้ผล

น้ำเปรียบดังชีวิต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า

"น้ำคือชีวิต ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้"

พระบรมราโชบายหลักในการจัดการทรัพยากรน้ำมี 3 ประการคือ

ปัญหาน้ำน้อย คือการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการบริโภคและการเกษตร

ปัญหาน้ำมาก คือการแก้ปัญหาน้ำท่วมและน้ำขัง

ปัญหาน้ำเสีย คือการแก้ปัญหาน้ำที่ถูกทำลายให้เน่าเสียไป

ทรงตระหนักในความสำคัญของน้ำที่มีต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและการพัฒนาประเทศ

พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาแหล่งน้ำในรูปแบบต่าง ๆ

เช่น อ่างเก็บน้ำ ฝายทดน้ำ ระบบระบายน้ำ งานขุดลอกหนองคลองและบึง

งานสระเก็บน้ำประจำไร่นา การทำฝนเทียม

การป้องกันและลดผลเสียของน้ำท่วมและการปรับปรุงน้ำให้มีคุณภาพดีขึ้น

การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรน้ำมีลักษณะผสมผสาน

ประกอบด้วยสาขาวิชาทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วิศวกรรมศาสตร์ สุขอนามัย กฎหมาย การเมือง

เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม⁹

ทำให้สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้ผลจริง

ทรงใช้หลักการหรือทฤษฎีปฏิบัติอย่างง่ายในการแก้ไขสิ่งยากเสมอ

วิธีการแก้ไขของพระองค์มักเป็นวิธีการทางธรรมชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า

"ธรรมชาตินั้นได้ปรับตัวสร้างความสมดุล

ระหว่างธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์อยู่แล้ว

ธรรมชาติมีคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์ เช่น

กักเก็บน้ำยามหลากในหน้าฝน

แต่มนุษย์นอกจากไม่ดูแลยังทำลายโครงสร้างธรรมชาติ"

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาแหล่งน้ำพอสรุปได้ดังนี้

1. การบูรณะและฟื้นฟูแหล่งน้ำ

หนอง คลองและบึงที่อยู่ในสภาพใช้การไม่ได้

แหล่งน้ำหลายส่วนถูกยึดครองโดยไม่ชอบธรรม

ซึ่งนำไปสู่ปัญหาและความทุกข์ยากตามมา

ขามน้ำหลากก็ไหลท่วม เพราะไม่มีแหล่งน้ำรองรับ

พอน้ำแห้งน้ำก็เกิดภาวะแห้งแล้งหรือผิปรกติ

อันเกิดจากสภาพภูมิประเทศ

จึงพระราชทานพระราชดำริให้สร้างโครงการต่าง ๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหา เช่น

การสร้างอ่างเก็บน้ำ เขื่อน ฝาย เพื่อรักษาน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง

และรักษาพื้นที่โดยรอบให้เกิดความชุ่มชื้น¹⁰

2. การบำบัดมลภาวะทางน้ำ

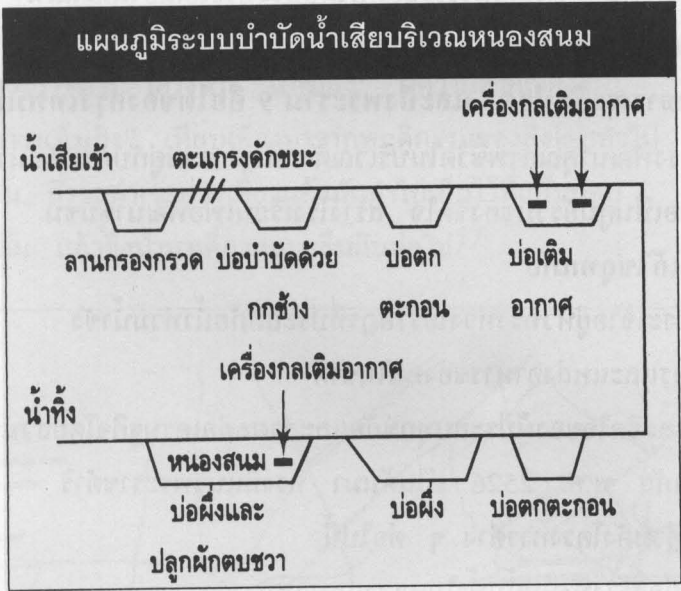
การบำบัดน้ำเสียโดยธรรมชาติอาจทำได้หลายวิธี เช่น

- ใช้บ่อบำบัดน้ำเสียโดยขุดบ่อแล้วปล่อยน้ำเสียตกทิ้งไว้ในบ่อ
ให้สายลมและแสงแดดช่วยบำบัดน้ำเสียจนกระทั่งมีคุณภาพดีขึ้น
จึงปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ที่หนองสนม จังหวัดสกลนคร
และบึงพระราม 9 มักกะสัน กรุงเทพมหานคร
- ใช้พืชช่วยบำบัด เช่น ผักตบชวา บัว จอก แหน ผักบู่
- ใช้พืชช่วยบำบัด เช่น กก หญ้าแฝก
- ใช้น้ำเสียในการปลูกป่า โดยขุดบ่อรวมน้ำเสีย
แล้วใช้ปั้มน้ำสูบส่งน้ำเสียตามท่อเพื่อนำไปยังพื้นที่ปลูกป่าต่อไป
- ใช้ป่าชายเลนช่วยบำบัดน้ำเสีย โดยมีบ่อฝักช่วยบำบัด
ก่อนที่จะปล่อยน้ำเสียสู่ป่าชายเลน
- ใช้สัตว์น้ำช่วยบำบัดน้ำเสีย ควรเป็นน้ำเสียที่มีสารอินทรีย์
- ให้น้ำเสียบางประเภท เช่น น้ำเสียจากกากสาคู ช่วยลดปัญหาฝุ่นละออง

ประการสำคัญต้องปลูกฝังจิตสำนึกให้ทุกคนช่วยกันรักษาความสะอาด

เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมที่ดี¹¹

การบำบัดน้ำเสียอาจใช้ทั้งวิธีการธรรมชาติและเทคโนโลยี
เช่น การบำบัดน้ำเสียที่บริเวณหนองสนม สกลนคร
ก่อนที่จะปล่อยน้ำลงหนองหาน
ใช้พืชน้ำร่วมกับระบบเดิมอากาศ
ระบบการบำบัดน้ำเสียดำเนินตามแผนดังต่อไปนี้ 12

การจัดปัญหาน้ำเสียโดยใช้ "กังหันน้ำชัยพัฒนา" ในแหล่งน้ำต่าง ๆ มีดังนี้
การแก้ไขปัญหาที่คลองแม่ข่า อำเภอเมือง เชียงใหม่
การบำบัดน้ำเสียที่วัดประยูรวงศาวาส
สถานสงเคราะห์คนชราบางแค
บริเวณสระแก้ว เทศบาลเมืองลพบุรี
คลองแม่เส็ง ในบริเวณพระที่นั่งอัมพรสถาน
ห้วยโจด ขอนแก่น
วัดสวนแก้ว นนทบุรี 13

โครงการขจัดน้ำเสียที่สำคัญคือ โครงการบึงพระรามเก้า มักกะสัน กรุงเทพฯ ๖
 ทำการบำบัดน้ำเสียก่อนระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา โดยผ่านกระบวนการดังนี้

บ่อเติมอากาศและอุปกรณ์ เพื่อเติมค่าออกซิเจน

บ่อดกตะกอน เพื่อให้สารแขวนลอยต่าง ๆ ตกตะกอน

พร้อมติดตั้งเครื่องเติมอากาศ

บ่อปรับสภาพน้ำ เพื่อเก็บไว้ระยะหนึ่งก่อนระบายสู่คลองและแม่น้ำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า

"สวนสาธารณะคือปอด และบึงพระราม 9 คือไตของกรุงเทพมหานคร" 14

นอกจากนี้ ยังทรงพัฒนาคุณภาพชีวิตในบริเวณดังกล่าว ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพน้ำ
 โดยจะสร้างวัดเพื่อเป็นศูนย์รวมของจิตใจ สร้างโรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชน

3. การป้องกันแก้ไขอุทกภัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยราษฎรที่ประสบภัยน้ำท่วมน้ำขัง

ที่ทำลายการเกษตรและแหล่งอาหารของคนในชาติ

ทำลายทรัพย์สินและจิตใจของผู้ประสบทุกข์ภัยและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม

นับตั้งแต่เกิดอุทกภัย พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา ทรงมีแนวพระราชดำริ

ในการป้องกันน้ำท่วมดังโครงการต่าง ๆ ต่อไปนี้

โครงการก่อสร้างทำนบกั้นน้ำในคลองแสนแสบ

โครงการเร่งระบายน้ำออกจากพื้นที่ท่วมขังบริเวณฝั่งตะวันออกของกรุงเทพฯ

โครงการเร่งระบายน้ำออกจากพื้นที่ท่วมขังบริเวณย่านพระโขนง-บางนา

โครงการเร่งระบายน้ำออกจากพื้นที่น้ำท่วมในเขตภาษีเจริญ-หนองแขม

และ เขตบางขุนเทียนตามพระราชดำริ 15

คั่นกั้นน้ำป้องกันน้ำท่วมในโครงการป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

สามารถป้องกันน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาและน้ำจากลำคลองต่าง ๆ

ที่เข้าท่วมพื้นที่ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออกและพื้นที่ชั้นในที่เป็เขตเศรษฐกิจ

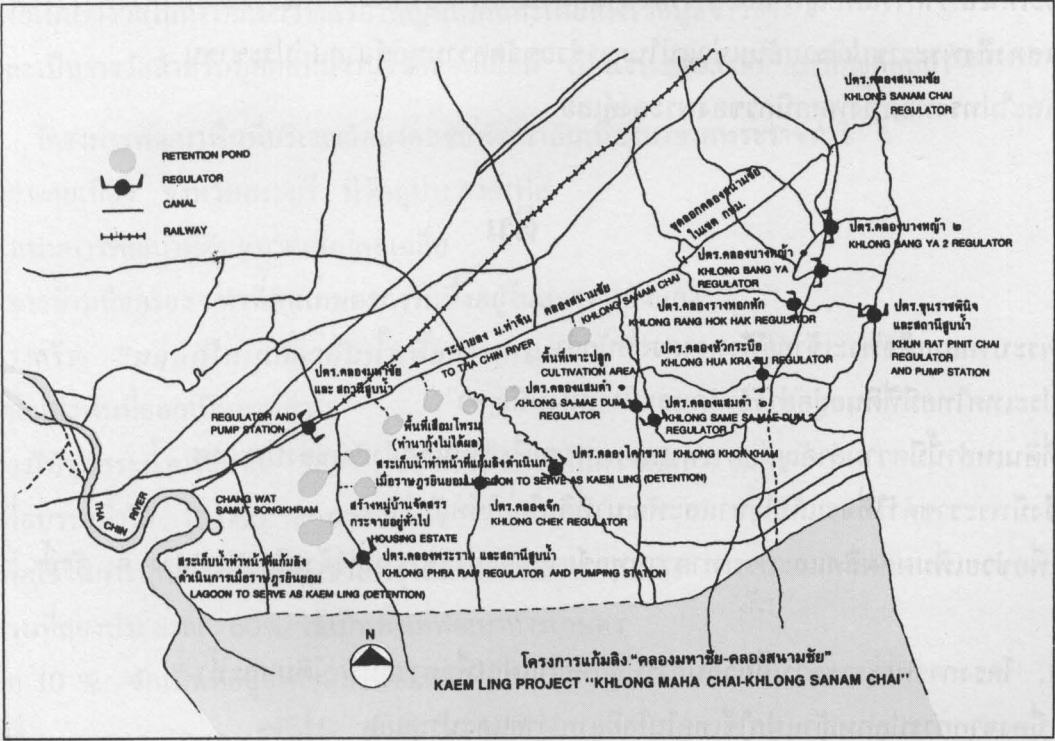
พระองค์มีพระราชดำริให้ทุกฝ่ายสูบน้ำลงคลองชายทะเลอย่างรวดเร็ว

ซึ่งพบว่าเมื่ออุปสรรคจากถนนที่กีดขวาง

พระองค์ทรงคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมอย่างทันต่อเหตุการณ์ จึงทรงช่วยกอบกู้สถานการณ์น้ำท่วมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2535 ได้สำเร็จ อีกทั้งทรงบริจาคเงินเพื่อป้องกันน้ำท่วมและช่วยประชาชนที่ได้รับภัยพิบัติจากน้ำท่วม¹⁶ นำมาซึ่งความซาบซึ้งใจแก่ปวงชนชาวไทยจนสุดจะพรรณนา

ในครั้งนั้น มีการเร่งรัดโครงการขุดลอกคลองและกำจัดวัชพืช ที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและดำเนินการตลอดมา เพื่อรองรับสถานการณ์น้ำหลากในปีต่อมา

โดยเฉพาะแนวพระราชดำริ โครงการ "แก้มลิง" มีความสำคัญยิ่ง ชื่อของ "โครงการแก้มลิง" เทียบเคียงมาจากพฤติกรรมของลิงโดยทั่วไป เมื่อส่งกล้วยให้กิน ลิงจะนำเข้าปากเคี้ยวแล้วมักนำไปเก็บไว้ที่แก้มก่อน จนเต็มกระพุ้งแก้ม แล้วจึงนำมาเคี้ยวและกลืนกินต่อไป¹⁷

โครงการ "แก้มลิง" เป็นแผนแม่บทระบบเก็บกักและระบายน้ำ โดยการสร้างบ่อพักน้ำขนาดใหญ่ในพื้นที่ประมาณ 10 ตารางกิโลเมตร ลึกประมาณ 4 เมตร ในบริเวณใกล้ทะเล เพื่อรองรับน้ำท่วม ที่จะไหลมาตามลำคลองธรรมชาติและคลองขุดใหม่ ก่อสร้างประตูระบายน้ำเพื่อระบายน้ำลงทะเลในช่วงที่น้ำทะเลลดลง และปิดประตูระบายน้ำเมื่อน้ำขึ้น เพื่อไม่ให้น้ำทะเลไหลเข้ามาท่วมพื้นที่ ในระยะที่ผ่านมา การปฏิบัติการในแม่น้ำท่าจีนด้านเหนือประตูน้ำทำหน้าที่เป็นแก้มลิง ทำให้สามารถรองรับน้ำหลากแล้วระบายสู่อ่าวไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการแก้มลิงมหาชัย-สนามชัยสามารถช่วยระบายน้ำฝั่งตะวันตกของกรุงเทพฯสู่อ่าวไทย¹⁸ ขณะนี้ กำลังดำเนินการโครงการแก้มลิงเพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพฯ ปี 2539 โดยระบายน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกของกรุงเทพฯ สู่อ่าวไทยที่สมุทรปราการ จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาและการพัฒนาแหล่งน้ำที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริ แสดงถึงพระราชปณิธานอันแน่วแน่ในการช่วยขจัดความทุกข์ยากแก่ประชาชน และไม่ทรงทอดทิ้งพสกนิกรของพระองค์เลย

ดิน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่า ประเทศไทยมีที่ดินอยู่อย่างจำกัดและบางแห่งมีปัญหา ที่ดินเหล่านี้มีความสำคัญต่อการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นหลักสำคัญของประเทศ จึงมีพระราชดำริที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาที่ดินโดยใช้หลักวิชา เพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตและบรรเทาความทุกข์ยากของประชาราษฎร์ด้วยโครงการต่าง ๆ ดังนี้

1. โครงการพระราชดำริเกี่ยวกับการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เนื่องจากการปลูกหญ้าแฝกใช้เทคโนโลยีแบบง่ายและประหยัด จากการค้นคว้าทดลองทรงค้นพบหลักในการปลูกหญ้าแฝกเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนดังนี้

- การปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ราบ ให้ปลูกตามแนวขวางของความลาดชัน และในร่องน้ำของภูเขาเพื่อกันดินพังทลาย
- การปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ราบ ให้ปลูกรอบแปลงเพาะปลูก 1 หรือ 2 แถว
- การปลูกหญ้าแฝกรอบพื้นที่กักน้ำเพื่อกันอ่างน้ำตื้นเขิน รักษาหน้าดิน บริเวณป่ารับน้ำได้สมบูรณ์ ซึ่งทำให้ดินสมบูรณ์ขึ้น
- การปลูกหญ้าแฝกในร่องน้ำเพื่อหยุดยั้งการกัดเซาะร่องน้ำ
- การปลูกเป็นแนวเส้นตรงขวางร่องน้ำเพื่อกักเก็บตะกอนในร่องน้ำ
- การปลูกหญ้าแฝกเพื่อใช้เป็นแนวกันไฟป่า
- การปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบไม้ผลเพื่อป้องกันไม่ให้ดินรอบต้นไม้เป็นหลุม¹⁹

นอกจากเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปลูกหญ้าแฝกแก่ชาวไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานพระราชทรัพย์แก่อนาคารโลกเมื่อ พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นรางวัลในการศึกษาวิจัยเรื่องหญ้าแฝกและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และเป็นรางวัลสำหรับบุคคลที่มีงานวิจัยยอดเยี่ยม เป็นเงิน 10,000 เหรียญดอลลาร์ 20

2. โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ

ดำเนินการพัฒนาที่ดินขนาดเล็กโดยเฉลี่ย

ที่ชาวบ้านถือครอง ทำที่ดินเกษตรกรรมซึ่งอยู่ในสภาพแห้งแล้ง

ทรงสร้าง "ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับน้ำเพื่อการเกษตร"

โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นสามส่วน

ทรงให้จุดสระน้ำประมาณ 30 % ของพื้นที่และให้มีความลึก 4 เมตร

เพื่อบรรจุน้ำได้ 10,000 ลูกบาศก์เมตร

เพื่อใช้ในการเกษตรกรรมและช่วยพายุสถานการณ์ยามฝนแล้ง

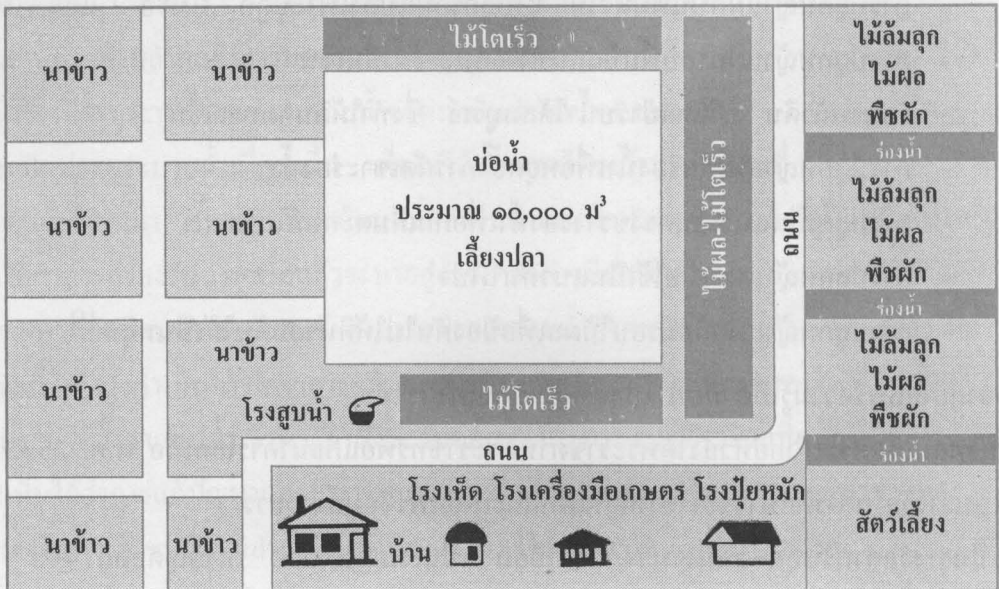
ส่วนที่สองประมาณ 60% ใช้เป็นพื้นที่พัฒนาการเกษตร

อีก 10 % จัดเป็นที่อยู่อาศัยและทางเดิน 21

ดั่งแบบจำลอง "ทฤษฎีใหม่" พื้นที่ 15 ไร่

แบบจำลอง "ทฤษฎีใหม่"

พื้นที่ ๑๕ ไร่

3. โครงการปรับปรุงดินควบคู่กับแหล่งน้ำ

เช่น โครงการ "มูโนะ" นราธิวาสเพื่อแก้ปัญหาดินพรุ

ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มซึ่งมีน้ำขังตลอดเวลา

ขาดการระบายน้ำ มีซากพืชทับถมอย่างหนาแน่นและสลายตัวช้ามาก

ก่อให้เกิดภาวะกรดสะสมในพื้นดินและทำให้เกิดดินเปรี้ยวอย่างรุนแรง

ทรงพระอุตสาหะวิริยะใช้เวลาในการช่วยพัฒนาถึง 19 ปี จึงประสบผลสำเร็จ

กระบวนการพัฒนาตามโครงการดังกล่าว มีดังนี้

- ระบายน้ำออกจากพรุโดยการขุดคลอง 17 สาย
- ป้องกันน้ำเค็มโดยสร้างคันน้ำเค็มรอบพื้นที่เพาะปลูก
- บรรเทาอุทกภัยโดยสร้างคันกันน้ำและไปตามแม่น้ำโก-ลก เพื่อยกระดับน้ำให้สูงขึ้นและสามารถส่งไปหล่อเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูก
- เก็บกักและส่งน้ำ ทำคลองส่งน้ำ 4 สาย เพื่อส่งไปเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูก
- ปรับปรุงพื้นที่ของพรุ โดยนำน้ำจืดล้างดินเปรี้ยวของพรุ

เมื่อ พ.ศ. 2531 มุลนิธิรามอน แมกไซไซ ทูลเกล้าฯ ถวาย
รางวัลพระมหากษัตริย์คุณเกี่ยวกับการทำนุบำรุงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่พระราชราษฎรสืบเนื่องนานนับ 5 ทศวรรษ

เมื่อ พ.ศ. 2531 โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ
ได้จัดทำหนังสือเรื่อง "การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน :
การศึกษาแนวคิดและการประยุกต์ใช้ของพระมหากษัตริย์ไทย" 25
เพื่อเฉลิมพระเกียรติในผลงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพระองค์

เมื่อ พ.ศ. 2536 ธนาкарโลก ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลสดุดีพระเกียรติคุณ
แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
ในฐานะทรงเป็นนักอนุรักษ์น้ำและดิน

เมื่อ พ.ศ. 2536 IECA (International Erosion Control Association)
ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ในการอนุรักษ์ดินและส่งเสริมสภาพแวดล้อม²⁷

เท่าที่กล่าวมาแสดงถึงน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาคุณ
ทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขของพสกนิกรผู้เผชิญกับความทุกข์ยากทุกหนทุกแห่ง
ด้วยพระอัจฉริยภาพของนักคิดและนักพัฒนาอย่างลึกซึ้ง
พระองค์ทรงเข้าพระทัยถึงปัญหาต่าง ๆ ตรงตามสภาพความเป็นจริง
โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์อย่างกลมกลืนระหว่างสังคมและสิ่งแวดล้อม
กอบปรักกับพระองค์ทรงมีพื้นฐานวิทยาการด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์
โครงการวิจัยและพัฒนาต่าง ๆ ของพระองค์จึงมีลักษณะบูรณาการ ดังจะเห็นได้ว่า
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและผลแห่งพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
ล้วนมีความสร้างสรรค์และครบวงจร
ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ที่ว่า

ซึ่งเป็นนักวิจัยที่แท้จริงย่อมสามารถพลิกปัญหาให้เป็นปัญญา
และทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้เสมอ
การวิจัยที่จะบังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อมนุษยชาติ
จะมีใช้การวิจัยที่ดังเดี่ยวเฉพาะสาขาวิชา
เพราะการพยายามแก้ไขด้านหนึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาด้านอื่นได้
จึงต้องมีการบูรณาการศาสตร์ 3 สาขาวิชา คือ
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์เข้าด้วยกัน 28

การวิจัยดังกล่าวนับว่าเป็นอุดมคติอันสูงส่งที่ยากจะพบในงานทั่วไป
แต่สามารถพบได้ในโครงการส่วนมากของพระองค์
จึงไม่น่ากังขาเมื่อได้ยินผู้คนพากันกล่าวขวัญว่า

"เป็นกุศลผลบุญอันยิ่งใหญ่ของชาวไทยทั้งปวง
ที่ได้เกิดมาภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร
แห่งพระบรมมหาราชวัติราชเจ้าพระองค์นี้..." 29

ในขณะเดียวกัน ก็มีบางคนกล่าวว่า

"ทำอะไรหนอ จึงจะไม่ต้องให้พระองค์ต้องทรงงานหนัก
ไม่ต้องตรากตรำพระวรกายเพื่อประชานมิรู้จบเช่นนี้
เมื่อใดหนอพวกเราจึงจะมีความเข้มแข็งและมีความรับผิดชอบมากกว่านี้
เพราะมีความห่วงใยในพระสุขภาพพลานามัยของพระองค์เหลือเกิน"
หากเชื่อว่า "ความทุกข์ของประชาชนคือความทุกข์ของพระองค์"
หากมีความห่วงใยในพระองค์อย่างแท้จริง
เราคงต้องเริ่มต้นกันตั้งแต่นี้
โดยพยายามตามรอยพระยุคลบาท
โดยเริ่มต้นด้วยสำนึกต่อความรับผิดชอบในตนเอง
มีความรักหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
เมื่อนั้น พระองค์คงจะทรงมีความมั่นพระราชหฤทัยและทรงคลายความห่วงใยลงได้บ้าง
นี่คือความจงรักภักดีที่เราสามารถทำได้เพื่อพระองค์
ความจงรักภักดีที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนและสิ่งแวดล้อม....

เนื่องในโอกาสกษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี

พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม

พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงครองดวงใจคนไทยทั้งชาติ

พระมหาราชผู้ทรงนำทางไปสู่ "ชัยชนะแห่งการพัฒนา"

ของทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา ภาคบงกช

เอกสารอ้างอิง

1. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "พระเจ้าแผ่นดินของประชาชน."
จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2535, 6-7.
2. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : พระผู้นำหนทางสู่
ชัยชนะแห่งการพัฒนา" จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2534, 3.
3. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2535, 2.
4. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "โครงการฉลองแซยิด 6 รอบ."
จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2535, 13.
5. คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, สำนักงาน.
50 ปี แห่งการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว กรุงเทพฯ : บริษัท โอ. เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์ จำกัด, 2538, 25 -29.
6. สารนิเทศ, สำนัก. "พ่อหลวงของปวงพสกนิกรชาวไทย." ใจถึงใจ, เล่ม 1 มีนาคม 2538,
24.
7. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ในศูนย์ศึกษาการพัฒนา
ห้วยฮ่องไคร้." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2535, 26 - 30.
8. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "ข่าวย่อ มูลนิธิชัยพัฒนา" จดหมายข่าวมูลนิธิชัย
พัฒนา, สิงหาคม 2535, 46 - 48.
9. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "น้ำและการพัฒนา : น้ำเปรียบดังชีวิต." รายงานการ
ประชุมวิชาการนานาชาติ ระหว่าง 11 - 15 ธันวาคม 2538, 51 - 52.
10. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับน้ำเพื่อการเกษตร"
จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, เมษายน 2536, 8 - 10.
11. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "มลภาวะทางน้ำ ปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข"
จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, สิงหาคม 2535, 24 - 25.
12. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "การตรวจสอบคุณภาพน้ำบริเวณหนองสนม
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2535, 19.
13. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "ข่าวย่อ มูลนิธิชัยพัฒนา" จดหมายข่าวมูลนิธิ
ชัยพัฒนา, ธันวาคม 2538, 28.
14. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "โครงการบึงพระราม 9 : แหล่งบำบัดน้ำเสีย
กรุงเทพฯ" ธันวาคม 2536, 16 - 19.

15. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "แนวพระราชดำริในการแก้ไขและป้องกันน้ำท่วม."
จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2538, 29 - 34.
16. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "แนวพระราชดำริในการแก้ไขและป้องกันน้ำท่วม."
จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2538, 29 - 34.
17. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "โครงการแก้มลิง : จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร และกรุงเทพมหานคร." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2538, 9.
18. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "โครงการแก้มลิง ตามพระราชดำริ." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, เมษายน 2539, 34 - 39.
19. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2535, 14 - 18.
20. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "ข่าวย่อ มูลนิธิชัยพัฒนา" จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, สิงหาคม 2535, 31.
21. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, เมษายน 2536, 30-32.
22. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "โครงการ"มูโนะ" พื้นที่เป็จริงของเกษตรกรรมเมืองนราธิวาส." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2536, 23-29.
23. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "โครงการส่วนพระองค์ เหาหินซ้อน : พลิกฟื้นความแห้งแล้งสู่ความอุดมสมบูรณ์." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2536, 6-16.
24. สารนิเทศ,สำนัก."แนวพระราชดำริเรื่องขยะ." ใจถึงใจ, เล่ม 1 ตุลาคม 2537-มีนาคม 2538, 116 - 117.
25. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "50 ปี ที่แผ่นดินไทยได้ร่มเย็นภายใต้ พระบรมโพธิสมภาร." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2538, 6.
26. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "50 ปี ที่แผ่นดินไทยได้ร่มเย็นภายใต้ พระบรมโพธิสมภาร." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2538, 6.
27. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "ข่าวย่อมูลนิธิชัยพัฒนา." จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, เมษายน 2536, 33.
28. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). เทปบันทึกการบรรยายพิเศษ "การศึกษาและวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย." สำนักงานกองทุนเพื่อการวิจัยแห่งชาติ ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่า กรุงเทพมหานคร. 17 พฤศจิกายน 2538.
29. ผู้จัดทำจดหมายข่าวชัยพัฒนา, คณะ. "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงผู้นำหนทางสู่ชัยชนะแห่งการพัฒนา" จดหมายข่าวมูลนิธิชัยพัฒนา, ธันวาคม 2536, 5.